

Λάϊκ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Λάϊκ

© 2018, Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ & Άγγελος Παπαδημητρίου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δάφνη Κουγέα

Σελιδοποίηση: Βίβιαν Γιούρη

Εκδόσεις ΠΟΤΑΜΟΣ

Ξενοκράτους 48, 106 76 Αθήνα, τηλ. 210 7231271, fax 210 7254629

www.potamos.com.gr, info@potamos.com.gr

ISBN 978-960-545-123-3

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Λάϊκ

Ομιλούσες φωτογραφίες

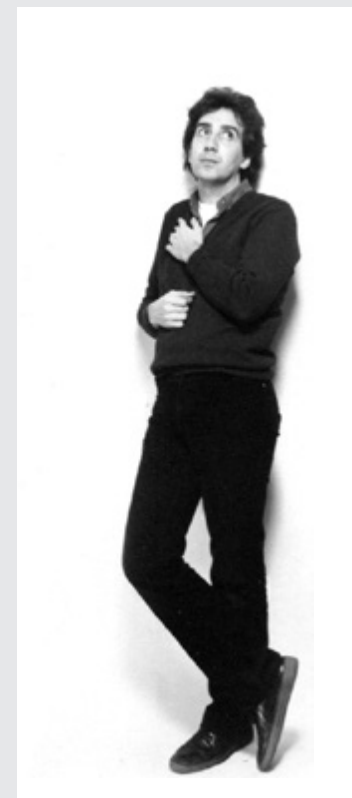
 ΠΟΤΑΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2018

Ο Άγγελος Παπαδημητρίου δεν είναι στο Facebook

Το Facebook δεν είναι τίποτα άλλο από emballage και κυκλική συγκίνηση. Το emballage δεν αφορά μονάχα στις αναρτήσεις ενός ωραιοποιημένου εαυτού – τις φωτογραφίες που έχουν περισσότερα φίλτρα κι από εργοστάσιο τσιγάρων, για παράδειγμα, ή τα σχόλια που με άγχος προσπαθούν να συμμετάσχουν σε ξένα συναισθήματα. Αφορά κυρίως στη δομημένη πεποίθηση ότι ο κόσμος μπαίνει στο Facebook επειδή του προσφέρει ανώτερες δυνατότητες κοινωνικής δικτύωσης. Επειδή συντηρεί φιλίες, διευκολύνει την ενημέρωση, και ενθαρρύνει την κοινωνική οργάνωση σε ομάδες στόχων και αναμνήσεων. Αηδίες. Ο κόσμος μπαίνει στο Facebook για να μπορεί να λέει όλα αυτά τα σπουδαία για φιλίες, ενημέρωση και κοινωνική οργάνωση. Για να μπορεί να συγκινεί τον εαυτό του. Πρόκειται περί αυτού που ο Κούντερα αποκαλεί «δεύτερο δάκρυ», εκείνο που προκαλείται όχι από το ίδιο το έργο τέχνης, αλλά από την αξία της αντίδρασης σε αυτό. Το kitsch, υποστηρίζει ο Κούντερα, είναι αυτό το δεύτερο δάκρυ.

Όλα τα προφίλ στο Facebook ανήκουν στο kitsch, αλλά τα περισσότερα και καλύτερα προφίλ είναι πραγματικά του αριστουργήματα. Σκεφτείτε το: Το kitsch είναι μια ξεδιάντροπη, κτηνώδης, σχεδόν παραμορφωτική μεγέθυνση ελπίδας. Οι διανοούμενοι της γειτονιάς, λοιπόν, οι οποίοι αναρτούν τις ακαδημαϊκές ομιλίες που κανείς δεν τους ζήτησε, είναι ταπεινοί μαθητές των ξεχασμένων συγγενών στο χωριό, οι οποίοι αναρτούν κατ' αποκλειστικότητα ανέκδοτα από τις ανατρεπτικές διαδικτυακές συλλογικότητες που τα διακινούν αποτυπωμένα σε χρωματιστά φόντα με παιχνιδιάρικες γραμματοσειρές. Οι κούκοι του Facebook, η σπουδαία εκείνη κατηγορία χρηστών, οι οποίοι αναρτούν γλυκερές φυσιολατρικές φωτογραφίες για να σχολιάσουν μόνο και μόνο «Καλημέρα φίλοι μου!!!!!!», «Καλησπέρα!!!!!!» και «Καληνύχτα!!!!!!», γυαλίζουν τα παπούτσια τους με κάθε αγχωμένη πατσαβούρα που ξεπερνά τις δυο αράδες λόγια. Και, ασφαλώς, είμαστε όλοι δούλοι της avant-garde που αφήνει σχόλια σε σελίδες κάθε είδους επιχειρήσεων και διασημοτήτων.

Κι έπειτα υπάρχει και το like, ο αδιαμφισβήτητος πρωταγωνιστής του Facebook. Ας αφήσουμε στην άκρη τη μετάφρασή του ως «αρέσω/αρέσκομαι». Το like σημαίνει και «σαν». Δεν είναι τυχαίο που η καταξίωση στο ψηφιακό κοινωνικό δίκτυο ταυτίζεται με την παρομοίωση. Δεν γίνονται όλα για ένα like και μόνο. Αντιθέτως. Όλα γίνονται για ένα «σαν». Για αυτό που μιμείται την πραγματικότητα χωρίς να την καταδέχεται πέρα από το σχήμα, πέρα από την εικόνα. Το Facebook ως τέχνη βασίζεται σε αυτήν ακριβώς την παρομοίωση η οποία λόγω της δυναμικής φύσης του διαδικτύου αλλά και της συγκεκριμένης πλατφόρμας βρίσκεται πάντα υπό διαπραγμάτευση – ένα σκέτο «σαν» που αναζητά την υπόλοιπη φράση και προσκολλάται αυθαίρετα σε όλες τις διαθέσιμες αναπαραστάσεις. Μέσα από αυτή τη συνεχή παρομοίωση, το Facebook γίνεται το μέγιστο kitsch μιας διαρκούς ελπίδας.

Δεν είναι παράξενο, λοιπόν, που ο τόσο επιμελώς kitsch Άγγελος Παπαδημητρίου, βέβαιος όπως πάντα πως ο εαυτός του είναι μια παρομοίωση για τον κόσμο και αντιστρόφως, αποφάσισε να κάνει τέχνη με το Facebook. Μόνο στις ψηφιακές σελίδες του βρίσκει την εγγύηση μιας ελαφρότητας που του επιτρέπει να δοκιμάσει το βάρος της αναθεώρησης, όπως την συνθέτουν οι φωτογραφίες και τα λόγια του, όταν συστήνεται όχι ως χρήστης, αλλά ως περήφανο προϊόν του Facebook. Στα τσακίδια με τον αδιέξοδο πεσιμισμό του κάθε Μποντριγιάρ και με το αφοριστικό πείσμα του κάθε Μπένγιαμιν μπροστά στην πολλαπλή παρομοίωση, την εξουσία του «σαν». Ο Άγγελος παραδίδεται αποφασιστικά και βουλιμικά για να εγκαινιάσει με την performance του το Facebook ως μέσο και χώρο τέχνης στην Ελλάδα, παρ' ότι στην πραγματικότητα ο Άγγελος Παπαδημητρίου δεν είναι στο Facebook. Βάζοντας γκολ από τα αποδυτήρια, στο Facebook βρίσκεται ένα like, ένας «σαν» Άγγελος Παπαδημητρίου. Ο πραγματικός βρίσκεται πάντα στην κουζίνα του.

Αλέξανδρος Μόρντουντακ

Οι πλούσιοι συγγενείς μας

Με συγχωρείτε πολύ που δεν ανταποκρίνομαι στα αιτήματα φιλίας σας, αλλά φτάσαμε στο αδιαχώρητο. Χίλια συγγνώμη... όμως δεν υπάρχει θέμα, οι αναρτήσεις μου είναι δημόσιες. Μπορείτε να μπειτε ελεύθερα στο τοίχο μου αν ψάξετε το όνομα: Aggelos Paradimitriou.

Επειδή υπάρχουν χιλιάδες Άγγελοι κι ακόμα περισσότεροι Παπαδημητρίου, δίπλα αριστερά σε πλαίσιο, αντί για φωτογραφία μου, έχω βάλει το πορτρέτο μου, ζωγραφισμένο από τον αγαπημένο μου ζωγράφο (και τολμώ να πω φίλο μου), Γιώργο Μαυροΐδη.

Επίσης στο youtube θα βρείτε μερικά από τα βιντεάκια μου που αγαπήσατε, αν γράψετε Aggelos Paradimitriou video. Πάντως όλα είναι στον τοίχο μου αν έχετε το κουράγιο και την υπομονή να τα ψάξετε... σας ευχαριστώ για τον χρόνο που μου δωρίσατε και την αγάπη σας. Το βιβλιαράκι-άλμπουμ που κρατάτε, είναι μια επιλεκτική συλλογή αναρτήσεών μου στο fb, (2017-2018) την οποία τόλμησα να παρουσιάσω μετά από τις πολλές παροτρύνσεις σας, αλλά προπαντός μετά από το ενδιαφέρον και την πρωτοβουλία των εκδόσεων Ποταμός που κυριολεκτικά με ξεσήκωσαν ώστε να βρω το κέφι να εκτεθώ γιατί ως έκθεση ή ως παράσταση αντιλαμβάνομαι κι αυτή τη νέα μου προσπάθεια για επικοινωνία μαζί σας και μάλιστα με έναν τόσο βεβαρυμένο από όλες τις αμαρτίες τρόπο που δεν σας κρύβω ότι με γοητεύει όπως όλα τα ταπεινά, τα περιφρονημένα, τα παρακατιανά, τα εκτός εξουσίας, τα μάταια, τα λαϊκά, τα τουρλού, τα φιλοσοφικά, τα πολιτικά, τα ξεκατινιάσματα, τα υπαρξιακά, τα καλλιτεχνικά, αλλά προ πάντων όπως αυτά τα βαριά συναισθήματα μοναξιάς και απελπισίας που κρύβονται κάτω από όλα αυτά κι ο αλχημιστικός τρόπος (αν υπάρχει) να τα μετατρέψω από αδιέξοδο και μελαγχολία σε αστείρευτη πηγή χαράς και δημιουργίας.

Τι προϋποθέτει η δουλειά του Άγγελου Παπαδημητρίου

«Άρνούμαστε τον κανόνα. Η παράδοση δεν μας καθορίζει. Η γλώσσα μας είναι μεταγλώσσα, χειρισμός ενός υλικού που συσσωρεύτηκε στη γλώσσα και επαναδιαπραγματεύσής του. Το ιδίωμα αποκτά τα δικαιώματά του έναντι του κανόνα. Κηρύσσομε το τέλος της Ιστορίας ως ολοκληρωτικής έννοιας ιστορικισμού. Ξαναβρίσκομε το παιχνίδι. Την συμβολή των ιδιαιτεροτήτων. Τον δικό τους σχηματισμό. Το άλλο. Δεχόμαστε το άλλο. Παύομε να ταυίζομε την διαφοροποίηση με την κατάργηση. Το διαφορετικό υπάρχει και δρα. Υποχρεωνόμαστε να το δούμε. Δεν υπάρχει ένας δρόμος πια ούτε σε είδος, ούτε σε τρόπο, ούτε σε αντίληψη κυρίως. Και η μέθοδος της σύγκρισης με την υπαγωγή που υπονοεί έπαψε να ισχύει. Εξασκούμε ως ιδιαιτερότητες την πολλαπλότητα.

Δεν φοβόμαστε την Τέχνη.

Αντίο τέχνη, λέει ο Άγγελος Παπαδημητρίου.

Δεν αρνείται όμως ότι αποχαιρετά κάτι αγαπημένο. Ειρωνεύεται την παντοδυναμία που αποδόθηκε σ' αυτό. Αγνοεί και αισθάνεται ελεύθερος να αγνοεί την ρητορική της τέχνης. Φτάνει στο κιτς. Τον συγκινεί ό,τι έχει απομείνει από το μύθο στα περιθώρια της αισθητικής.

Μια ωραιопάθεια πέραν του κανόνα του ωραίου. Μ' αυτήν συγκινείται. Με την αφέλειά της. Αλλά και με το θανάσιμο μήνυμά της.

Ο χρόνος των έργων του είναι το παρόν με ό,τι εκείνο μετατρέπει. Τό παρελθόν έχει μείνει στις λέξεις, στα θέματα, στις χειρονομίες, στα ονόματα. 'Αδειο από τον δικό του χρόνο. Σ' έναν χρόνο μη-ιστορίας. 'Ηδη όμως αυτό το μη μπροστά από την λέξη ιστορία αποτελεί εμπλοκή.

Ο Άγγελος Παπαδημητρίου παίζει ακριβώς με αυτή την εμπλοκή.

Με την αμφισημία απουσίας–παρουσίας. Η κατάργηση δεν παύει να σημαίνει και νοσταλγία. Η νοσταλγία δεν παύει να επιτρέπει την ειρωνία. Και αυτήν αμφίσημη. Προς το αντικείμενο της νοσταλγίας μας και προς τη νοσταλγία μας. Μετακινείται έτσι σ' έναν χρόνο εφευρημένο ευχάριστου παιχνιδιού με υποθέσεις μνήμης. Γίνεται τρυφερός με την πλάνη. Αυτό είναι και η σκληρότητα της ομολογίας του. Μαζί με την τέχνη έχει λήξει και το δράμα. 'Όσοι έμειναν εκτός του δράματος μπορούνε τώρα πια να πάρουνε μέρος».

Ελένη Βακαλό, 1993

Όνειρα και ομιλούσες φωτογραφίες.

Γεννημένος για φτωχός

«Εσύ, παιδί μου, είσαι γεννημένος για φτωχός», θυμάμαι να μου λέει επί λέξει η νεαρή και όμορφη μητέρα μου, κάνοντας αέρα με την ελαφριά, ψάθινη βεντάλια της, αποκαμωμένη από την αυγουσιática μεσημεριανή ζέστη.

Είχε δίκιο! Πού ξανακούστηκε ένα καθωσπρέπει παιδάκι, μέσα σε μια καθωσπρέπει οικογένεια, όχι μόνο να μη δυσανασχετεί με τον καύσωνα, ως όφειλε, αλλά να τον απολαμβάνει κι από πάνω, γυρίζοντας σαν τη σβούρα, αενάως, ντάλα μεσημέρι. Αυτό το κακό προνόμιο το είχαν μόνο τα γυφτάκια κι εγώ, που, μεταξύ μας, στο χρώμα τουλάχιστον, δεν μας ξεχώριζες, από πού έπαιρνα αυτή την ενέργεια, ακόμα δεν το έχω ξεκαθαρίσει. Πρώτα αγάπησα το καλοκαίρι και μετά το ελεύθερο πεδίο που μου άφηνε η οικογένειά μου, καθώς σύσσωμη έπεφτε ξερή στα μέσα δροσερά δωμάτια για τη μεσημεριανή σιέστα, ή προσαρμόστηκα στις τροπικές συνθήκες λόγω της ανάγκης μου να μένω έστω για λίγο μόνος, μακριά από τη στοργική ματιά τους; Τέλος πάντων, τι σημασία έχει, είτε έτσι είτε αλλιώς, έμαθα να είμαι δημιουργικός όταν απουσίαζαν οι άλλοι, σαν να είχα ανάγκη να κρατήσω μόνο για μένα κάποιο ιερό μυστικό. Το τι σκάρωνα πίσω από την πλάτη τους δεν λέγεται! Στον μικρό κήπο του σπιτιού, πάνω σε έναν χωμάτινο λοφίσκο, είχα φτιάξει με πηλό ολόκληρο μικρό ναό, αφιερωμένο στον αγαπημένο μου θεό Ερμή, που τόσο με είχε γοητεύσει στο μάθημα της Μυθολογίας με την εξυπνάδα του και τα φτερωτά του πόδια. Δίπλα στο μικρό του άγαλμα όλοι οι άλλοι θεοί με τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα, πολύχρωμοι, ζωγραφισμένοι με χρώματα τέμπερας, δέχονταν σχεδόν καθημερινά θυσίες μυρμηγκιών, λουλουδιών... μέχρι που έφτασα στο πιο ακραίο που έκανα ποτέ στη ζωή μου και που ποτέ δεν το συγχώρεσα

στον εαυτό μου, θυσίασα ένα μικρό σπουργιτάκι. Το μόνο που με παρηγορεί εκ των υστέρων είναι ότι η αχαλίνωτη παιδική φαντασία μου στάματησε εκεί και δεν προχώρησε σε πιο ζουμερές προσφορές...

Κάπως έτσι ανακάλυψα τα μυστικά της δημιουργίας, τη μυστικότητα που έχει ανάγκη την ιερότητα, την απομόνωση, την απάρνηση των αγαπημένων σου, την παιδική κακία, τη σαχλαμάρα κι αυτήν τη γλύκα της μοναξιάς που χρειάζονται και η γάτα και ο άνθρωπος για να κάνουν κακά τους.

Κι όλο εξελίσσεσαι κι όλο αλλάζουν οι συνθήκες, να, εγώ δεν έχω πια σπίτι, σπίτι μου είναι όλη η Αθήνα, και περιμένω να έρθει ο Αύγουστος, να αδειάσει από όλους τους ομοίους μου, τη σημερινή μου οικογένεια δηλαδή, που φυσικά έχουν ιερό καθήκον να φύγουν για διακοπές. Έτσι θα μείνω μόνος μου εδώ μαζί με τους φτωχούς που δεν μπορούν να φύγουν, φτωχός κι εγώ (μετά τα εξήντα είμαστε όλοι φτωχοί), απολαμβάνοντας πραγματικά τη ζωή μου με βάθος, χωρίς μέσον, μυστικά, δημιουργικά, δεν με ξέρεις, δεν σε ξέρω, υποφέρεις κι υποφέρω, χωρίς μπερδέματα, εκεί που μετρά ακριβώς αυτό που είσαι. Λέω τώρα, κοίταξε, μετά από τόσα χρόνια, πόσο βαθιά ξέρουν οι γονείς τα παιδιά τους! Οτιδήποτε ανήκει στη σφαίρα του πλούτου και της ευμάρειας το βλέπω σαν κάτι ξένο, μολονότι γεννήθηκα μέσα σ' αυτό. Ποτέ όμως, όταν το έχασα, δεν το ζήλεψα, δεν το αντιπάθησα, δεν το μετασημάτισα σε ιδεολογία, μη σας πω ότι το συμπαθώ

κιάλας, ενώ αυτή την αυγουσιática φτώχεια που μας χωράει όλους σαν ξενοδοχείο τρίτης κατηγορίας τη λατρεύω, με βοηθά να είμαι καλλιτέχνης, όπως με δέχεται ορθάνοιχτη λόγω ζέστης, αναγνωρίζοντάς με σαν δικό της παιδί με όλα μου τα πρόσωπα.

Καλημέρα Ζωή! (1962)
Θεέ μου ας μη το ξεχάσω ποτέ!
αυτό το παιδί.

Η Αφροδίτη!

Δεν την φωνάξαμε θεία ποτέ, ούτε εγώ, ούτε κανένα από τα ανίψια της... Αφροδίτη! σκέτο. Αδερφή του πατέρα μου... και τι αστείο, με τέτοιο όνομα... ήταν το μόνο από τα έξι αδέρφια της που δεν γεννήθηκε όμορφη, τι παραφωνία!

Πολλές δικαιολογίες κυκλοφορούσαν στην οικογένεια για το «ατύχημα Αφροδίτη». «Η γιαγιά σου τότε πέρασε έναν πυρετό...» μου έλεγαν... ή «κάτι συνέβη στη γέννα»... δεν μπορούσαν να χωνέψουν με τίποτα ότι ο πέμπτος κρίκος μιας αλυσίδας «θεών» (ο θρυλικός Λάμπης, ο πρωταθλητής Μιμίκος, η πανέμορφη Τρισεύγενη, ο καρδιοκατακτητής Γιώργος κι ο ωραίος Νικολάκης) ήταν το καλικαντζαράκι Αφροδίτη... Η χήρα μάλιστα του θείου Λάμπη, σε μια κρίση κακίας (προς την συχωρεμένη πεθερά της) μου εξομολογήθηκε εκδικητικά ότι η γιαγιά μου κάποια στιγμή, αγανακτισμένη από την παρουσία της μειονεκτικής κόρης της, αναφώνησε: «Τι θέλεις εσύ ανάμεσα σε τόσους λεβέντες;» Κουβέντα που για ένα μικρό παιδί, ευαίσθητο σαν και μένα, έφτασε για να συνδεθώ (μια και καλή) με την αρχαία τραγωδία, την ύβρη και την τιμωρία... σε ανοιχτή ακρόαση... όταν μάλιστα (σύμπτωση;) το κακό τέλος (λίγο ως πολύ) των θείων μου επιβεβαίωνε τον αγαπημένο μου μύθο της επηρμένης Νιόβης...

Κι η Αφροδίτη μεγάλωνε μαζί μας... Παρ' όλη τη μεγάλη διαφορά ηλικίας που είχε με τα ανίψια της, είχε βρει έναν τρόπο να είναι ανάμεσα μας σαν παιδί κι αυτή, χωρίς να φαίνεται παράξενο σε κανένα... Ποτέ δεν διεκδίκησε τη θέση της, τη σεβαστή περιουσία της, τα δικαιώματά της... Η αδερφή της, ο γαμπρός της, τ' αδέρφια της, οι νύφες της... κυρίες... ωραίες ζωές – σπίτια, αυτοκίνητα, γλέντια, ντυσίματα, ομορφιές, χαρτάκι... κι η Αφροδίτη από κοντά με το βαλιτσάκι της από σπίτι σε σπίτι (ανάλογα με τη διαθεσιμότητα και τη «μεγαλοψυχία» των συγγενών της) να μη την ξεχωρίζουν από τις υπηρετριούλες (που άλλωστε έκανε παρεούλα μαζί τους) φέρνοντας πολλές φορές σε αμηχανία τους γύρω της, διαψεύδοντας την επισημότητα της θέσης και ασφάλεια... Αυτά τον χειμώνα, γιατί το καλοκαίρι πάντα επέστρεφε στο πατρικό σπίτι της (προίκα της) στα λουλούδια της, στα χελιδόνια της, στις γάτες της και 'κει μπροστά σε όλο το σόι της που μαζεύονταν (Πάσχα, καλοκαίρια...) σαν μελίτσι γινόταν πάλι το κακόμοιρο, το παραπεταμένο καθώς όλοι μεγαλώνουμε ενώ αυτή έμενε για πάντα παιδί, χτενίζοντας τα πλούσια κατάμαυρα μαλλιά της κι απαγγέλλοντας ποιηματάκια που διάβαζε κάθε μέρα πίσω από τα χαρτάκια του ημερολογίου (τα μάθαινε απ' έξω με ευκολία)... για κάθε μέρα υπάρχει ο ήλιος, για κάθε νύχτα το φεγγάρι, για κάθε πουλί ένα ταίρι...

Η αγία Αφροδίτη, προστάτιδα του fb

Έτσι γίνονται οι άγιοι. Δεν θέλει και πολύ... είναι ανάμεσα μας, δίπλα μας, τους ζούμε... και ξαφνικά βλέπουμε το μεγαλείο τους!

Κάποιος όμως πρέπει να μιλήσει γι' αυτούς, είναι το μόνο που δεν μπορούν η μάλλον δεν καταδέχονται να κάνουν από μόνοι τους. Το ίδιο συμβαίνει και με τους καλλιτέχνες, αλίμονο αν οι ίδιοι μιλήσουν για το έργο τους... Αφού λοιπόν δεν επιτρέπεται να μιλάμε για τον εαυτό μας, ας μιλήσουμε για τους αγίους. Όλοι φαντάζομαι γνωρίζετε και αγαπάτε τον μεγάλο ζωγράφο Θεόφιλο και το έργο του... ε λοιπόν η Αφροδίτη δεν έχει ανάγκη από αγιογράφους να ιστορήσουν τη ζωή της... το έκανε για αυτή ο καλύτερος! χωρίς να υποψιάζεται ο ένας τον άλλον αν και συνέπεσαν σ' αυτόν τον κόσμο για δεκατέσσερα χρόνια. Η Δίτη (έτσι την έλεγε ο πιο αγαπημένος της αδελφός, ο θείος Γιώργος) γεννήθηκε το 1920 και ο Θεόφιλος πέθανε το 1934.

Θα σας πω μόνο μια ιστορία... Καλοκαίρι του '65 περίπου, αποφάσισα να την ζωγραφίσω... πήρα τα μολύβια μου, τα χαρτιά μου... την έστησα ανάμεσα στα λουλούδια της και άρχισα... Γύρω μας έτρεχαν και έπαιζαν, περνώντας ανάμεσά μας, τα μικρότερα ανιψάκια της. Την είδα λίγο ενοχλημένη, πράγμα σπάνιο για τη Αφροδίτη... ώσπου δεν άντεξε: «Παιδιά, πηγαίνετε να παίξετε πιο μακριά, χαλάτε τη φωτογραφία, θα σας πάρει και θα σας...»

Να σας θυμίσω τα ψωμιά του Θεόφιλου που όταν τον ρώτησαν κοροϊδευτικά: «Μα δεν θα πέσουν έτσι όπως τα ζωγράφισες;» απάντησε: «Όχι γιατί είναι ζωγραφισμένα...» Ένας κόσμος ποιήσης, ομορφιάς, φρεσκάδας, μαγείας, παιδικότητας... κι ο έρωτας πάντα παρών!

Έτσι έβλεπε η Δίτη τον κόσμο όπως τον έκανε ο Θεός-φίλος. Μια σκανταλιά, γελάκια, ματιές, χαρούλες, κάποια γράμματα που διάβαζε και ξαναδιάβαζε και στις παραπάνω από τριακόσιες γλάστρες της, καθημερινά ένα μπρικάκι νερό, ποτέ παραπάνω.

Μη σας περάσει ούτε στιγμή η σκέψη ότι δεν την αγαπούσαν όλοι μα όλοι με αληθινή αγάπη... Ποτέ δεν τη μάλωσε κανείς ούτε και της μίλησε άσχημα παρ' ότι πολλές φορές τους έφερνε σε αμηχανία με το πώς (παραδείγματος χάριν) χειριζόταν τα χρήματα ή τα μαχαιροπήρουνα (ποτέ δεν έμαθε τη χρησιμότητά τους).

Την είχα δει να κλαίει βουβά πολλές φορές και περισσότερες να γελά με ασήμαντες αφορμές αυτό το μικρόσωμο κοριτσάκι που συνομίλησε με τον θάνατο και που διάλεξε να περάσει από τη ζωή χωρίς ν' αφήσει τίποτα πίσω της εκτός από το αληθινό νόημα της ύπαρξης μας.

Η ουρά του γαιϊδάρου

Τα πρόσωπα:

Ευανθία (έμπιστη υπηρέτρια πολλά χρόνια στο σπίτι μας, όχι για τις βαριές δουλειές, επιφορτισμένη να προσέχει εμάς τα παιδιά, δηλαδή εμένα και τον αδελφό μου... παιδιά μάλλον συμπαθητικά, φρόνιμα... σχεδόν συνομήλικη με την μητέρα μας).

Μητέρα (η μανούλα μας! ένα κορίτσι χαριτωμένο κι ανάλαφρο που μας είχε και λίγο χεσμένα καθώς ζούσε τον αιώνιο έρωτά της με τον πατέρα μου, ευτυχώς όπως απεδείχθη αργότερα γιατί δεν μας φόρτωσε με τα προβλήματά της όπως κάνουν σχεδόν όλες οι Ελληνίδες μάνες, αλλά φορτωθήκαμε την Ευανθία...)

Ευανθία: Κυρία!

Μητέρα: ναι Ευανθία μου!

Ευανθία: μπορώ να πάρω τα παιδιά και να πάμε στο σινεμά που παίζει ένα έργο παιδικό; Είδα σήμερα φωτογραφίες καθώς ερχόμουν από τα ψώνια...

Μητέρα: τι έργο είναι; πώς λέγεται;

Ευανθία: Η Μάμη και η Δόνη τα δύο αρκουδάκια!

Μητέρα: βεβαίως να πάτε... (με ανακούφιση που μας ξεφορτώθηκε... Ντυθήκαμε στη πένα (από τότε σιχαινόμουν τα ντυσίματα) και φύγαμε για το σινεμά.

.....

Ντριιν (το τηλέφωνο του σπιτιού μας)

Μητέρα: παρακαλώ!

Από το σινεμά: Κυρία Παπαδημητρίου είναι εδώ η κοπέλα με τα παιδιά αλλά δυστυχώς το έργο είναι αυστηρώς ακατάλληλο!

Μητέρα: Μα δεν παίζει τη «Μάμη και τη Δόνη τα δύο αρκουδάκια»;

Από το σινεμά: Όχι κυρία μου, παίζει το «Αίμα και ηδονή»!

Σας ορκίζομαι ότι δεν πρόσθεσα ούτε ένα «και»... Κάπως έτσι ήταν η ζωή με τα «κορίτσια» του σπιτιού που παραδόξως, πάντα τα υποστήριζα ό,τι και να γινόταν... Για παράδειγμα όταν η Ολυμπία ξεχάστηκε σ ένα ραντεβουδάκι στα βραχάκια μ' έναν νεαρό (μας είχαν στείλει στο γαλακτοπωλείο για γιαούρτια) με παρακάλεσε να πω ψέματα πως είχε ουρά... δεν υπήρχε περίπτωση να μη την καλύψω... «Γιατί αργήσατε;» ρώτησε ο αυστηρός θεός Θάνος. «Γιατί είμασταν στου Χολέβα και είχε ουρά» είπα με το θάρρος των πέντε μου χρόνων αλλά και με την ιδιότητα του «διαδόχου» μια και ήμουν το πρώτο εγγόνι της οικογένειας... Φαίνεται παραήμουν παραστατικός, γιατί ο σκληρός θεός κατάλαβε τη συνωμοσία και με πήρε παράμερα. «Πες μου Αγγελάκι μου πώς ήταν η ουρά;»

Αμέσως μου ήρθε στο μυαλό η ουρά της αλεπούς και η ουρά του γαιϊδάρου... ποια να πω;...

πήρα μια βαθιά ανάσα.... «ήταν λεπτή και στην άκρη είχε λίγες τρίχες»... Η μπούφλα που έφαγε η καημένη η Ολυμπία ακούστηκε σαν κεραυνός... Για πολλά χρόνια μ' έτρωγε η γκάφα μου! Τι λάθος! Έπρεπε να πω «της αλεπούς»!

Τα μοιραία σοκολατάκια

Αυτή η κατεστραμμένη φωτογραφία είναι ό,τι απόμεινε από τη μεγάλη αγάπη που υπήρχε (όπως μου έλεγαν οι δικοί μου, γιατί εγώ λόγω ηλικίας δεν θυμάμαι τίποτα) ανάμεσα σ' εμένα και τη γιαγιά από την πλευρά της μητέρας μου, την Όλγα Ρώκκα Παπαδοπούλου. Εδώ είναι όσο είμαι εγώ σήμερα, δηλαδή γύρω στα εξήντα πέντε κι εγώ περίπου τεσσάρων και κάτι... Βέβαια το 1956 ένας άνθρωπος και μάλιστα μια γυναίκα μετά τα εξήντα ήταν παροπλισμένη, πόσο μάλλον η γιαγιά μου που λόγω του ζάχαρου, αυτής της φοβερής και τρομερής οικογενειακής της ασθένειας, η ίδια και τα δυο της αδέρφια είχαν χάσει το ένα ή και τα δυο πόδια τους... Ευτυχώς η πολύ καλή οικονομική τους κατάσταση διευκόλυνε (στα πρακτικά τουλάχιστον) τη δύσκολη καθημερινότητά τους... Παρ' όλα αυτά (το αμερικάνικο ραδιογραμμόφωνό της με τους άπειρους δίσκους των εβδομήντα οχτώ στροφών, τις φίλες της που την επισκέπτονταν, τα παιδιά της που τη λάτρευαν, την αφοσίωση του παππού μου, τις δυο αποκλειστικές υπηρετιούλες που

την κοιτούσαν στα μάτια, τα ολόφρεσκα ψητά ψάρια της ημέρας...) όσο περνούσε ο καιρός γινόταν όλο και πιο μελαγχολική, δεν δεχόταν σχεδόν κανέναν στο δωμάτιό της παρά μόνο εμένα που, όπως μου έλεγαν, ήμουν ο μόνος που την έκανε να ξεκαρδίζεται στα γέλια γιατί χωρίς να καταλαβαίνω, προφανώς, αράδιαζα συνεχώς βρισιές, χριστοπαναγίες, γαμοσταυρίδια... σ' αυτήν! τη βαθιά θρήσκα! (κάπου σίγουρα τα είχε πάρει το αυτί μου – εκτός σπιτιού βέβαια). Μου έλεγαν, πολλά χρόνια αργότερα, ότι υποδέχτηκα μια φίλη της που μόλις είχε χωρίσει λέγοντας: «Σε λένε πουτάνα». Ψύχραιμη αυτή βλέποντας αυτό το αγγελούδι με τα αθώα ματάκια, με ρωτά: «Ναι Αγγελάκι μου; και ποιος με λέει πουτάνα;» «Η μαμά μου και ο μπαμπάς μου» της απαντώ. Σηκώνεται παίρνει τη τσάντα της κι απευθυνόμενη στους γονείς μου είπε μόνο «ντροπή σας» βροντώντας πίσω της τη πόρτα...

Οι γονείς μου πήγαν να πεθάνουν από τη ντροπή τους (ήταν πράγματι δυο άγγελοι) κι η γιαγιά μου από τα γέλια...

Αμυδρά θυμάμαι μόνο να καθόμαστε στο μπαλκόνι και να βλέπουμε με τις ώρες τον Κορινθιακό... ίσως είναι η πρώτη μου ανάμνηση... ώσπου μια μέρα –κι αυτό το θυμάμαι καλά– έστειλε την Ολυμπία (μια από τις κοπέλες που την πρόσεχαν) στον Φλόκα να πάρει ένα κουτί σοκολατάκια γάλακτος...

Μας αποχαιρέτησε όλους... («Κυρία Όλγα» της είχε πει ο γιατρός «προσέξτε! κι ένα σοκολατάκι να φάτε θα πεθάνετε»)... τα 'χε υπολογίσει όλα... ήταν Μεγάλη Παρασκευή... είχε τη βαθιά πεποίθηση παρότι ήταν μορφωμένη και σοβαρή, ότι όποιος πεθαίνει την ημέρα αυτή πάει μαζί με τον Χριστό στον Παράδεισο. Είμαι βέβαιος πως τα κατάφερε!

Η σκάλα των δακρύων

Το πατρικό σπίτι του πατέρα μου το έζησα σαν εξοχικό από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου... Ένα υπέροχο διώροφο σπίτι με έξι στρέμματα περιφραγμένο κτήμα γύρω γύρω... τι κτήμα... κήπο θα πρεπε να πω, όπου όλα τα εσπεριδοειδή (πορτοκαλιές, λεμονιές, κιτρολεμονιές, νεραντζιές, μανταρινιές, κεντρωμένες λεμονιές με περγαμόντα, φράπες...) είχαν την τιμητική τους.

Φανταστείτε τα όλα αυτά γλυκό του κουταλιού και φρουί γλασέ από τη θεία Τρισεύγενη! Κοντά στο σπίτι τόσο ώστε να τα κόβουμε από το χαγιάτι και από το μπαλκόνι με τα χέρια τα «μαραγκάδια» (παραγινωμένα μούσμουλα), δυο τρεις μουσμουλιές και λουλούδια, λουλούδια παντού... στο χώμα, σε γλάστρες παντού... που τα περιποιόταν το στοιχείο του σπιτιού, η θεία Αφροδίτη, η μόνη που ξέμεινε ανύπαντρη στο πατρικό...

Μα το πιο μαγικό ήταν τα χελιδόνια που κάθε χρόνο έρχονταν κι έχτιζαν τη φωλιά τους μέσα στο σπίτι πετώντας ανάμεσα από τα σιδερένια διακοσμητικά καγκελάκια που είχαν τα παραθυράκια της βαριάς ξύλινης εξώπορτας. Η μόνη έννοια μας... τα μικρά τζαμένα παραθυράκια να είναι πάντα ανοιχτά, πάντα ανοιχτά... Το βράδυ τα χελιδόνια κούρνιαζαν στην κρεμάστρα των ρούχων (ακριβώς κάτω από τη φωλιά τους) και πολλές φορές τα είχα χαϊδέψει χωρίς να τρομάξουν ποτέ... Α! κάτω από την κρεμάστρα υπήρχε πάντα καθαρή εφημερίδα (άλλαζε κάθε πρωί).

Αυτά ήταν τα αγαπημένα καλοκαίρια με τα αηδόνια το βράδυ, τα παιχνίδια, τα μπάνια... Αργότερα μεγαλώνοντας... έμαθα για τον ωραίο θείο Λάμπη που πέθανε στο Νταχάου (τον συνέλαβαν οι Γερμανοί σαν διπλό πράκτορα), για τον θείο Μιμίκο που πνίγηκε στο μεγάλο ναυτικό ατύχημα με το πλοίο «Χειμάρα» (τον ελληνικό «Τιτανικό», όπως έλεγαν) μα και για άλλες οικογενειακές συμφορές... Δάκρυα, δάκρυα, δάκρυα... έτσι όλη αυτή η χαρά των παιδικών χρόνων παραχώρησε τη θέση της σε μια υπόθεση πόνου που με το διαβολεμένο μου ένστικτο κατάλαβα ότι ζητούσε να με βάλει και μένα στο παιχνίδι συνεχίζοντάς το...

Δεκαοκτώ χρονών πια, ένα μεσημέρι, πήρα κρυφά την αυτόματη φωτογραφική μηχανή του πατέρα μου (ήταν μανιώδης ερασιτέχνης φωτογράφος κι όλες αυτές οι ατμοσφαιρικές παλιές φωτογραφίες που ανεβάζω κατά καιρούς είναι δικές του), την έστησα να βλέπει στη σκάλα των δακρύων (βιαστικά μη με πάρει κανά μάτι) και πόζαρα γυμνός μπροστά στον μπερντέ του καραγκιόζη... Έμεινα ακίνητος μετρώντας μέχρι το δέκα ώσπου άκουσα το κλικ... και τ' άφησα όλα πίσω ακολουθώντας τα νιάτα μου... μετά κατάλαβα ότι και οι δυο μου γονείς είχαν κάνει ακριβώς το ίδιο με τον τρόπο τους...

